

■ COLUMNA

Para probabel

DA AITA DERMONT-STUPAN

«Wahrscheinlich» era il tema da la lavur da diplom da mia figlia. Er a mai ha fascinà quest pled e m'ha dà da reflectar. Ma gia cun al vulair translatar na m'è il pled rumantsch betg vegnì endament sontan ed jau hai consultà il pledari grond: probabel. Cler. Ma vairamain tschertgav'jau insatge auter. I m'occupava quest «wahrscheinlich», ina cuntradiziu en in unic pled. Per rumantsch «vair – parair» o meglier: «parair vair». Schi, uschia ma plascha. I ma para vair. Il «parair» relativescha l'«esser vair» absolut. Jau n'hai betg gugent chaussas absolutas.

Sch'insatgi vegn cun constataziuns absolutas sco: «uschia èsi», senza argumentar, ma retir jau immediat sco la lindorna en mia chasetta. Tge è propi? Tge è vair? I dependa tut da tge vart ch'ins guarda. Tenor co poi er esser auter, u parair auter. Il parair lascha avert dapliras pussaivladads, lascha spazi er per agens patratgs. Quai che para na sto betg esser, n'è betg segir e franc, è forsa, è apunto probabel.

«E» «probabel» cuntegn er il pled «provar». Abel da provar? Degn da vegnir empruvà. Curaschi d'empruvar! Er sch'i na gartegia betg tschient per tschient.

Sa ristgar sin terrain intschert. Scuvrir las chaussas. Far atgnas experientschas ed enconuschientschas.

Però en quest regard avain nus grev, ozendi. Tge n'è betg gia empruvà e cumprovà, perscrutà, nudà e licencià. Ins po be leger ed emprender e prender. Qua na datti nagins dubis. Igl è scrit nair sin alv. Uschia èsi. E sin fundament da tut las enconuschientschas fatgas èsi vegnì inventà da tuttas sorts chaussas admirablas e straminablas.

Però las enconuschientschas dad auters na van mai tant a cor sco quellas ch'ins fa sez. Jau vuless adina scuvrir mezza las chaussas. Ma jau stoss conceder che jau profit mintgadi, senza patratgar, da las enconuschientschas e da las invenziuns dad auters. Quai è d'ina vart bain cumadaivel, ma da tschella vart, cun consu-

mar memia bler las enconuschientschas dad auters fai passar in pau il tschaffen da viver.

Simplamain surpigliar Quai che vegn mess davanti il nas senza resalvas? Er sche jau n'hai betg pli d'inventar mezza la roda, almain in pau critica vers tut quai che ans vegn purschì, vuless jau esser, e dumandar: co ma para quest e tschai? Quai na fa betg adina la vita simpla, quest dumandim. Mintgatant stossa far atenziun da betg vegnir balurda. Pensaments, sentiments, impresiuns, experientschas, savida e dubis sa maschaidan e van en mai da chau a pe. Chatter mes parairi suenter avoir examinà tut las probabilitats è propi dira lavur. Sche jau chat las respostas – bleras dumondas stoss jau er laschar avertas – derivan ellas d'ina persvasiuon interna. Quella vala natiralmain per mai, n'è betg absoluta.

Esch'insatgi s'interessa Eper mes parairi ma fai natiralmain plaschair. Jau stoss lura anc ina giada m'engaschar per chattar ils plects da m'exprimer, e quai uschia che mes parairi vegn er chapì. En quest senn è scriver ina columna ina vaira sfida.

So, ussa hai jau ditg mes Sparairi. E tge para a tai? Scrivas ti la proxima columna? Pli probabel!